

Siroveži in denuncianti.

(Iz kroga srednješolskih učiteljev.)

V soboto, dne 18. februarja t. l., so klerikalci v deželnem zboru kranjskem na naj-sirovejši način opsovali profesorja Reisnerja. Škandal je začel posl. J. a r c e, ki je sam profesor, trdeč, da je imel Reiser leto dni dopusta, da spiše fiziko, da je prejel od deželnega odbora na osebno prošnjo 600 K predujma, a da fizike ni spisal, sedaj pa da agituje proti S. L. S.

Poslanci S. L. S., na čelu jim dr. Šušteršič, ki je v njem zopet oživela stara sirova natura, so kričali na vse grlo, kakor poroča „Slovenec“ z vidno slastjo:

„Fej, fej, fej! Tak lump! Ali ste že videli tako barabo? 600 K Vorschussa in Urlaub. Tak cigan! To je tat! Deželni denar krađe, baraba! To se pravi krasti! Fej! Cigan! Pri nas je beračil in fehtal, zdaj pa laže ta lump čez nas na shodih! Tak šuft! Tako barabstvo! Lump, falot, fej! itd. itd.“

Kak namen je imel posl. prof. Jarc? Njegova nekvalifikovana sirovost nosi na sebi pečat laži in denunciantstva, ki hoče škodovati na ugledu in častinedolžnemu stanovskemu tovarišu, ki se ni mogel braniti, ker je bil nenavzoč!

Prof. Reiser je pojasnil zadevo tako-le:

Leta 1908. me je pozvalo „Društvo slov. profesorjev“, naj prevzamem spisovanje slovenske fizike za višje razrede srednjih šol. Prevzel sem to nalogo pod pogojem, da mi društvo izposluje celoletni dopust, ki sem ga tudi koncem septembra dobil za šolsko leto 1908/09.

Poleti 1908. sem po posredovanju našega predsednika dr. Žmavca dobil od deželnega odbora predujem 300 (tristo) kron na honorar pod pogojem, da jih vrnem, če bi knjige ne spisal, ali če bi je ministristvo ne odobrilo. Tisti poslanec, ki je trdil, da sem prišel osebno prosit, se je zlagal. Tako se je zlagal tudi tisti poslanec, ko je trdil, da sem dobil predujma 600 kron.

Za spisanje knjige ni bil stavljen noben termin. Da pa ni mogoče slovenske fizike spisati v enem letu, tega mnenja s mo bili vsi strokovni tovariši, ki smo se o tem delu posvetovali.* Ker je bilo „Društvo slov. profesorjev“ na tem, da se delo čimprej izvrši, mi je izposlovalo še za šolsko leto 1909/10. delen dopust, namreč znižanje šolske obveznosti na 10 učnih ur na teden.

Ker pa je bil s I. drž. gimnazije, kamor sem bil prideljen, koncem počitnic l. 1909. edini definitivni profesor fizike imenovan drugam, sem dogovorno z ravnateljstvom, ustrežajoč potrebam na zavodu, prevzel 21, oziroma 23, namesto 10 učnih ur na teden. Dovoljenega dopusta torej nisem izrabil, temveč sem bil v tem šolskem letu obremenjen nad normalno učno obveznost. Ravno tako sem bil obremenjen v I. polletju tekočega šolskega leta, in vendar je delo toliko napredovalo, da pojde fizika po Veliki noči v tisk.

Tako sem postal „trot“, „tat“, „lump“ in „baraba“.

* To je res. Slovenskih učnih knjig — dobrih namreč! — ni mogoče spisati s tisto lahkoto, kakor Jarcu sestavljati denunciantka poročila! P. s.

Pred leti mi je „Slovenec“ s poročili o izmišljenih dejstvih nakopal disciplinarno preiskavo. Tožil sem uredništvo. Preden je prišlo do porotne razprave, je „Slovenec“ vse svoje poročilo o meni kot napačno javno preklical.

To pot so voditelji S. L. S. spravili laži na dan in me psovali, da bi me v javnosti oblatili. Storili so to pod zaščito imunizete. Zaradi tega prepuščam to pot sodbo o njihovem početju in svojem delovanju javnosti. — Tako se glasi beseda poštenega moža! Reiser ni seveda dobil nobenega zadoščenja: sirovost in denunciantstvo tega ne poznata.

Slovenski profesorji imamo svoje društvo. Dolžnost tega je, da brani tudi našo čast! V našem društvu ne sme biti mesta sirovežem, lažnikom in denunciantom! Dolžnost odbora „Društva slovenskih profesorjev“ je, da prof. Jarca izključi iz društva, pa naj bo desetkrat poslanec! Grešil je proti svojemu stanovskemu tovarišu, ki mu za kruto žalitev neče dati zadoščenja, zato mora biti kaznovan! Zato: Prof. Jarc iz našega društva ven! — Ako ne pojde on, pa pojdemo mi. S takim človekom nečemo in ne smemo več biti člani enega društva, previsoko spoštujemo svoj stan in — sami sebe!

Rusko šolstvo.

Ljudsko šolstvo.

V seji ruske dume dne 17. pret. m. so obravnavali vprašanje ljudske šole. Šolski zakon je bil v dumi sprejet že v prvem branju, toda ruski nacionalisti so hoteli ravno v tem zakonu pokazati svojo moč in so ga izpremenili prav temeljito. Odstranili so vse reforme, ki so jih dosegli opozicionalci in oktobristi v odseku in plenumu, in so zopet celo predlogo spravili v isto obliko, v kakršni je izšla iz rok naučnega ministristva. Opozicija in oktobristi so sklenili braniti prvotni tekst do skrajnosti. Zato so bile seje prav burne. Desnica in nacionalisti so hvalili novi izpolnjeni tekst. S pomočjo centra se jim je posrečilo izpremeniti le nekaj manj važnih točk v 15 členih. Opozicija in oktobristi so dosegli nekaj poprav, toda pri predlogu temeljnih reform so jih nacionalisti preglasovali. Še večji boj je nastal pri organizaciji neruskih šol. Prvotno so rekli, da se ima verouk neruskih narodov poučevati v njih jeziku. Nacionalisti so bili s tem zadovoljni, ampak so zahtevali, da se v zapadnih gubernijah za Beloruse in Maloruse poučuje verouk v ruskem jeziku. Ker so oktobristi glasovali z nacionalisti, je bil predlog sprejet z večino 183 glasov proti 115. Največji boj je nastal pri 16. členu, ki določa, da se morajo ustanoviti eno-razredne šole za otroke priznanih 13 neruskih narodnosti, ako jih je več nego 50. Predlog je bil sprejet s 190 glasovi večine. Premagani nacionalisti so proglasili, da se ne udeležijo več posvetovanj.

Štrajk na ruskih univerzah

traja še dalje. Dijaštvo dela takozvano kemično rezistenco s tem, da z različnimi kemičnimi sredstvi okužuje zrak v dvoranah za predavanja in se ta zaradi tega ne morejo vršiti. Štrajku se je pridružila tudi montanistična akademija. Govore, da dobivajo štrajkovci velike denarne vsote od revolucionarcev, živčih na Angleškem.

Gibanje na ruskih univerzah.

Zaradi nemirov na moskovski univerzi je bilo aretovanih 120 dijakov, 55 jih je bilo izgnanih iz mesta. Policija je vdrla v univerzo. Rektor Manujlov je sklical profesorje in je proglasil, da v takih razmerah univerza ne more vršiti svojih dolžnosti. Zato je resigniral na svoje mesto in z njim tudi prorektor Minakov in pomočnik rektorjev Menzbir. Zato so bili vsi trije odpuščeni in prideljeni naučnemu ministristvu. Proforski zbor je imel na to svojo sejo, na kateri je protestoval proti vladnemu odloku, ker je senat branil le svobodo univerze. Izvolili so posebno deputacijo, ki se je imela pritožiti na ministristvo. Rektorsko mesto je sprejel, dasi nerad, prof. Kamorovski. Nato je podala cela vrsta profesorjev prošnjo za odpust, tako da je ostalo na univerzi le par profesorjev. Deputacija profesorjev v naučnem ministristvu baje ne bo sprejeta. Neki zasebnik je dal 18.000 rubljev na razpolago za one profesorje, ki bi trpeli zaradi stavke. Študenti so sklenili stavkati cel semester. Boj ruskih univerz postaja čimdalje odločnejši.

XLVII. redni občni zbor „Slovenske Matice“

se vrši v nedeljo, dne 5. marca 1911, ob 10. uri dopoldne v Ljubljani v veliki dvorani „Mestnega Doma“.

Vrsta razpravam:

1. Predsednikovogovor.
2. Letno poročilo tajnikovo za dobo od 15. marca 1910 do 1. marca 1911.
3. Poročilo blagajnikovo o računskem sklepu za leto 1910.*
4. Poročilo treh računskih presojevalcev.
5. Poročilo blagajnikovo o proračunu za l. 1911.
6. Volitev treh računskih presojevalcev (§ 9 lit. a) pravil).
7. Dopolnilna volitev v odbor.

Po § 12, al. 5. društvenih pravil, izstopijo letos iz odbora gospodje: Dr. Fr. Detela, Peter vitez Grasselli, Dr. Fr. Kos, Luka Pintar, dr. Lovro Požar, Ferdinand Seidl, Andr. Senekovič, Ivan Sušnik, Ivan Šubie, dr. A. Ušeničnik. V odboru pa še ostanejo gg: Dr. Bezjak Janko, dr. Demeter Bleiweis vitez Trstenički, Dimnik Jak, Finčgar Fr., Gangl E., Govekar Fr., dr. Gruden Jos., dr. Ilešič Fr., Koblar Anton, Koder A., dr. Lončar Dragotin, Maselj Fr., Milčinski Fr., dr. Mohorič Fr., dr. Murko M., dr. Opeka M., Orožen Fr., Perušek R., Pleteršnik M., Poljanec L., dr. Sket J., Svetec L., Škerbine S., dr. Šlebinger J., dr. Tavčar L., dr. Tomiček Jos., Trstenjak A., ing. chem. Turk, dr. Zbašnik Fr., Zupančič Vil.

Vsaj 20 odbornikov mora praviloma bivati v Ljubljani, izstopivši smejo biti zopet voljeni.

Pri volitvi treh računskih presojevalcev in pri volitvi odbornikov se vstevajo tudi lastnorčno podpisani volilni listki nenavzočih društvenikov.

8. Samostalen predlog g. prof. Jos. Westra in samostalen predlog g. dr. J. Lokarja.
9. Slučajnosti.

V Ljubljani, 23. februarja 1911.

Dr. Fr. Ilešič, Milan Pugelj, predsednik, tajnik.

* Računski sklep in ostali računi so gg. društvenikom na ogled in jim bodo na občnem zboru samem tiskani na razpolago.

Italijan o hrvaških šolah.

Predsednik italijanske učiteljske zveze za vso Italijo, Umberto Caratti, bivši državni poslanec v Rimu, se je izrekel o hrvaških šolah tako: „Čas bi bil, da bi Italijani že enkrat uvideli žalostne odnose, v katerih se nahaja naša šola (v Italiji namreč) in napredek drugih narodov z ozirom na ljudsko izobrazbo. Italijani so podedovali od starih Rimljanov običaj, da smatrajo vse tuje narode za barbare. Ko v moji Furlaniji govore o Hrvatih, je to isto, kakor da bi govorili o divjih narodih, ki se hranijo samo z belim česnom in lojem in ki mažejo brke z istim lojem, s katerim se hranijo. Uvažajoč pa, da je v Hrvaški manj anal-facetov nego li v Italiji, sem šel tja, da se prepričam, je-li v Hrvaški res tako, kakor govore pri nas. V nekem hrvaškem mestecu sem videl novo elegantno šolo s širokimi okni, ki so napravljala name živahen in sijajen vtisk. Druge hiše v mestecu so bile nizke, skromne, siromašne, ali — čiste. V Hrvaški učitelje jako spoštujejo in neredko zahajajo ljudje k njim, da jih vprašajo za različne nasvete. Učitelji so slabo plačani, ali so jako inteligentni.“

Iz naše organizacije.

Kranjsko.

Ljubljansko učiteljsko društvo bo imelo letošnji redni občni zbor z običajnim vsopredom v nedeljo, dne 12. marca t. l. ob pol dveh popoldne, v prostorih Učiteljske tiskarne. K obilni udeležbi vabi odbor.

Štajersko.

Šaleško učiteljsko društvo ima v nedeljo, dne 5. sušca t. l., ob pol 3. uri popoldne v Velenju zborovanje po naslednjem vzporadu: 1. Zapisnik. 2. Dopisi in društvene zadeve. 3. O pouku jecljajočih otrok; podava tov. J. Armič. 4. Nasveti in predlogi. K polnoštevilni udeležbi vabi odbor.

Šmarsko-rogaško učiteljsko društvo zboruje v četrtek, dne 9. sušca t. l., ob eni popoldan v Šmarji po sledečem vzporadu: 1. Zapisnik. 2. dopisi. 3. poročilo tajnika. 4. poročilo blagajnika. 5. volitve. 6. slučajnosti. Pevec in pevke se zberemo ob pol 11. uri pri Habjanu. Pesmi naznanim po dopisnici. Tomo Kurbus, t. č. predsednik.

Književnost in umetnost.

Učiteljsko delo. Kakor doznavamo, je sprejela intendantca tržaškega gledališča žalogro „Hči mestnega sodnika“, ki jo je na podlagi J. Jurčičevega romana spisal tovariš Ferdo Plemič (Kleinmayr). Premiera je določena na dan 12. marca t. l.

Zvonček objavlja v 3. let. štev. to izbrano vsebino: 1. Jos. Vandot: Medved Marko. Pesem. — 2. F. Zagorec: Vinica v Beli Krajini. Fotografija. — 3. Antonija Grmkova: Prazen strah. Povest. — 4. E. Gangl: Svojima hčerka. Pesem s podobo v barvotisku. — 5. Ivo Trošt: Krim in Mokrec. Pravlja. — 6. Milan Dolinar: Zgodba o oslu in jelenu. Perzijska pravlja. — 7. R. Gašperin: To je umetnik. Podoba. — 8. Drag. Humek: Majka priroda pripoveduje. — Bajka s sedmimi podobami. — 9. Radoslav B.: Mrak. Pesem. — 10. F. Palnak: Štoklja. Opis s podobo. — 11. Mira Majdičeva: Stricu Karlu. Pesem s po-

Križarke so bile v letih 1900—05 le za posredovanje. Manjše so zato imele brzino 23 milj, da so lahko ušle sovražnim oklopnicam in velikim križarkam. Oklopne križarke so pa bile počasnejše, ker so bile težje ter so razen pozvedovanja imele slediti sovražniku v diskretni daljavi ter mu škodovati.

Lahak oklop jih je varoval pred streli manjših križark. Oborožene pa so bile z 19—21 em kot težkim kalibrom.

V kratkem bi bila škica tedanjega boja ta. Križarke so imele namen sovražnika izslediti in ga z umikanjem privedi do svojih oklopnice. Oklopnice bi potem odločile boj s topovi, torpedovke pa, izrabljajoč nočno temo ali meglo, uničujejo, pokončujejo polomljenega sovražnika s torpedi, ki hite dandanes že do 3000 m daljave.

Japan, dasi majhen, je uveljavil princip, da varuje vsakdo najboljše svoje lastno obrežje tako, da zbere vse brodogve in gre sovražnika iskati v njegovo lastno vodovje. Tako naveže sovražno brodogve nase in obrežje je zavarovano. Za morebitni poizkus napada zadostujejo podmorski čolni in manjše torpedovke.

Brodovje, kakršno smo imeli tudi mi, je izgubilo vsak pomen. Oklopnice po 5000 do 8000 ton ne prihajajo za ofenzivo več v poštev. Če jih hočemo boljše oborožiti, jih treba zvečati. Za miljo brzine na uro več rabimo do 2000 ton večje telesnino. Za 2—30.5 em topova namesto 24 cm je treba zopet 2000 do 4000 ton več. Tako smo prišli v Avstriji do 14.500 ton, kar so druge velevalisti že prej imele.

Praktični Angleži so hipoma presenetili svet z „Dreadnoughtom“. V oktobru l. 1905 so začeli delati neko strašilo, in čez 18 mesecev je že plaval po morju popolnoma oborožen kolos, ki je vse dosedanje postavil na glavo.

Veščaki po drugih državah so majali z glavami. Kaj bi ne! Drugod rabijo za gradnjo po 40—60 mesecev, Anglež je to izvršil v 18 meseceh, seveda je vse skupaj bilo forcirano.

Vse druge ladje so imele navadne parne stroje, Dreadnought je imel turbine. Vsaka druga oklopnica je imela po 4—30.5 em topove, drugo vse manjše, Dreadnought je imel samo 10 topov 30.5 cm kalibra, 27 po 7.6 cm

in 5 cevi za spuščanje torpedov, kar imajo tudi druge starejše oklopnice. Takoimenovane srednje artilerije po 15—20 cm ni bilo. Toda ta pošast je 149 m dolga in 25 m široka ter ima 17.900 angleških ton (1 angleška tona tehta 1016 kg). Stroji s 24.712 H. P. (konj. silami) so mu dali brzino 21 milj na uro.

Ni bilo to dovolj. Leto za tem je Albion zgradil tri oklopne križarke, ki se prese-gale vse do tedaj zgrajene.

Prvi „Indomitable“, dolg 163 m, 24 m širok, 17.250 ton velik, 44.300 HP, je imel hitrosti 26 milj. Namesto običajnih topov po 19 cm je naenkrat imel 8 po 30.5 cm, 16—10 cm itd., tedaj napol oklopnica. Starejše ladje so imele le nekaj oklopa v sredini ladje. Toda ti velikani so bili v oklepu po vsi dolžini.

In tudi to je bila ladja na turbine. Nehote so morali ošabni Nemci ukloniti tilnik in strmleti pred drznostjo in iznajdljivostjo ponosnega Albijona.

Ker so se izkazali težki jadniki v ču-simski bitki kot nevarni moštvu, dalje vse pritikline na krovu, so te nove ladje nizke do

skrajnosti, a jadniki so naravnost neestetični Tanki so in brez vsakih nepotrebnosti le brez-zičnemu brzojavu v korist.

Praktični Anglež je ustvaril tako novo bojno enoto, silni oklopni križar, ki s svojo brzino daleko prekaša oklopnice, a se lahko z uspehom bori z njim.

Če bi se vnela sedaj vojna na morju, je gotovo, da te tri križarke počistijo morje v najkrajšem času. Vse do 1907 zgrajene križarke bi bile izročene tem orjakom na milost in nemilost.

Svet je dočkal novo presenečenje, Japan, do l. 1905 odjemalec Angležev, je zgradil v l. 1906—08 dva velikana „Aki“ in „Satsuma“ doma; „Aki“ je dolg 141 m, 25 m širok, 19.250 ton, 25.000 HP, 20 milj brzine. Oborožena s 4—30.5 cm, 12—25 cm, 12—15 cm, razentega nekaj hitrostrelk. Zraven še oklopne križarke „Ibuki“ (137 m dolg, 23 m širok, 15.000 ton s 4—30.5 cm, 8—20 cm topovi, 22 milj na uro) ter križarki A in B z 18.650 tonami, 4—30.5 cm, 8—25 cm, 8—15 cm topovi itd. Brzina 25 milj. Ti dve nista še v delu. To je stresla mrzlica evropske državni-